



MASARYKOVA UNIVERZITA  
**EKONOMICKO-SPRÁVNÍ FAKULTA**

# Životní situace a jejich řešení

# Obsah

- OCHRANA PŘED CHUDOBOU V ČR
- ZÁCHRANNÁ SOCIÁLNÍ SÍŤ
- PŘÍJMY A ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ - ANALÝZA SITUACE V ČR
- ŽIVOTNÍ A EXISTENČNÍ MINIMUM
- POMOC V HMOTNÉ NOUZI
  - - OSOBA V HMOTNÉ NOUZI
  - - KOMU NENÍ URČENA POMOC V HMOTNÉ NOUZI
  - - PŘÍSPĚVEK NA ŽIVOBYTÍ
  - - DOPLATEK NA BYDLENÍ
  - - MIMOŘÁDNÁ OKAMŽITÁ POMOC
- STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA
- DALŠÍ PODPORA MPSV
- DLOUHODOBÁ NEZAMĚSTNANOST
- ZADLUŽOVÁNÍ
- LICHVA
- „NEPLATIČSTVÍ“ NÁJMU, ENERGÍ A DALŠÍCH SLUŽEB
- ZÁVĚR

# Ochrana před chudobou v ČR

- Před rokem 1989 nebyl problém chudoby v ČR zřetelný (nízká příjmová nerovnost, plná zaměstnanost)
- Po roce 1989 - transformace ekonomiky => obava z vysoké nezaměstnanosti => propad obyvatel do chudoby => 1990 scénář sociální reformy => tři pilíře sociálního zabezpečení:
  - Sociální pojištění (na pokrytí předvídatelných událostí jako nemoc, stáří, mateřství, invalidita a ztráta zaměstnání; financování z pojistného systému)
  - Státní sociální podpora (pro podporu rodin s dětmi)
  - Sociální pomoc (individuální případy hmotné nouze a oblast soc. služeb pro pomoc soc. zranitelným skupinám obyvatel)
- Součástí se stala i **záchranná sociální síť** (ochrana obyvatelstva před chudobou, dávkový systém prostupující všemi pilíři sociálního zabezpečení) - řešení situací lidí s nedostatečným příjmem (z výdělečné činnosti, důchodového a nemocenského pojištění), ztráta zaměstnání, přítomnost nezaopatřeného dítěte v rodině
- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

# Ochrana před chudobou v ČR

## I. pilíř - Sociální pojištění:

- Dávky v nezaměstnanosti (financování z pojistného systému)
  - Podpora v nezaměstnanosti
  - Podpora při rekvalifikace

## II. Pilíř - Sociální pomoc

- Dávky v hmotné nouzi (financování ze státního rozpočtu)

## III. Pilíř - Státní soc. podpora

- Dávky s tzv. chudinským prvkem (financováno ze státního rozpočtu)
  - Sociální příplatek
  - Přídavek na dítě
  - Příspěvek na bydlení

# Záchranná sociální síť

- **Řešení sociálních situací:**
- A) **Nedostatečný příjem** z výdělečné činnosti, z důchodového a nemocenského pojištění, nebo z důvodu předluženosti domácnosti:
  1. ***Nedostatečný příjem***, má osoba(y) nárok na dávku státní sociální podpory (příspěvek na bydlení) a může čerpat dávky v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení)
  2. ***Nízký příjem a navíc i nezaopatřené děti***, mají osoby žijící v této domácnosti nárok na dávky jako A)1. a dále na dávky státní soc. podpory (přídavek na dítě a sociální příplatek)
- B) **Ztráta zaměstnání:**
  1. ***Uchazeč o zaměstnání*** má nárok na podporu v nezaměstnanosti (podporu při rekvalifikaci) při splnění podmínek nároku na tuto podporu
  2. Pokud ***uchazeč vyčerpal svůj nárok*** na tuto podporu nebo žije-li v domácnosti s ***nízkým příjmem***, má nárok na dávku státní soc. podpory (příspěvek na bydlení) a může čerpat dávky v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení)
  3. Bod B)1.+2. a navíc ***nezaopatřené děti***, má nárok na dávky jako B)2. a pak i na přídavek na dítě a sociální příplatek
- C) **Přítomnost nezaopatřeného dítěte v rodině/pěstounské péči:**
  1. ***Přítomnost nezaopatřeného dítěte*** v rodině - nárok na dávky státní soc. podpory při narození a výchově dítěte (porodné a rodičovský příspěvek); pěstounská péče (příspěvek na převzetí dítěte, na úhradu potřeb dítěte a odměna pěstouna).
  2. Rodiny s ***nízkými příjmy*** - nárok na přídavek na dítě, soc. příplatek a příspěvek na bydlení, případně dávky v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení)

# Příjmy a životní úroveň Analýza situace v ČR

- Odkazy na web:
- Analýza příjmů a výdajů domácností ČR 2013
- Informace o průměrných platech v ČR
- Informace o průměrných platech dle zaměstnání v ČR
- Informační systém o průměrném výděлку
- Minimální mzda v ČR
- Prognóza vybraných makroekonomických ukazatelů - MPSV
- Vyvoj vybraných ukazatelů 1992-2012 v ČR.pdf

# Příjmy a životní úroveň

## Životní a existenční minimum

- **Životní minimum**
  - minimální společensky uznaná hranice peněžních příjmů k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb
  - Aktuální částka = **3 410 Kč**/jednotlivec za měsíc (leden 2014)
  
- **Existenční minimum**
  - minimální hranicí peněžních příjmů, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití.
  - Tento institut byl vedle životního minima zaveden z důvodu větší motivace pro dospělé osoby v hmotné nouzi.
  - Existenční minimum nelze použít u nezaopatřeného dítěte, u poživatele starobního důchodu, u osoby invalidní ve třetím stupni a u osoby starší 68 let.
  - Aktuální částka = **2 200 Kč**/jednotlivec za měsíc (leden 2014)
  
- **Odkazy na web:**
  - [Životní a existenční minimum](#)
  - [Kalkulačka pro výpočet životního minima](#)
  - [Shrnutí MPSV o životním minimu.pdf](#)



# Pomoc v hmotné nouzi

## ■ System pomoci v hmotné nouzi

- Je moderní formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, motivující tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb. Je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení.
- Vychází z principu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá

## ■ Zákon o pomoci v hmotné nouzi

- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.
- Napomáhá řešení některých nárazových životních situací.
- Stanovuje, že každá osoba má nárok na poskytnutí základních informací, které vedou nejenom k řešení její současné situace, ale i k předcházení vzniku hmotné nouze.
- Nedílnou součástí pomoci v hmotné nouzi je sociální práce s klienty.
- V rámci sociální práce plní některé úkoly rovněž pověřené obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností a újezdní úřady.

## ■ Odkazy na web:

### ■ Pomoc v hmotné nouzi



# Pomoc v hmotné nouzi

## ■ Osoba v hmotné nouzi

- Jde v zásadě o stav, kdy osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit (uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím majetku) a vyřešit tak svoji nelehkou situaci vlastním přičiněním.

## ■ V hmotné nouzi není osoba

- která prokazatelně neprojevuje snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním,
- která není v pracovním nebo obdobném vztahu, nevykonává samostatnou výdělečnou činnost a není vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání,
- která je vedena v evidenci uchazečů o zaměstnání a bez vážných důvodů odmítla vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo účastnit se v cíleném programu k řešení zaměstnání,
- které nevznikl nárok na nemocenské nebo jí náleží ve snížené výši, a to z důvodu, že si přivodila pracovní neschopnost úmyslně,
- která je osobou samostatně výdělečně činnou a její příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí proto, že se nepřihlásila k nemocenskému pojištění,
- které za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky byla uložena sankce,
- která nastoupila výkon zabezpečovací detence nebo trestu odnětí svobody nebo byla vzata do vazby.

# Pomoc v hmotné nouzi

- **Dávky a jejich výplata**
  - Dávkami, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi, jsou:
    - 1. příspěvek na živobytí
    - 2. doplatek na bydlení
    - 3. mimořádná okamžitá pomoc
  - O dávkách pomoci v hmotné nouzi rozhodují a vyplácejí je příslušné krajské pobočky Úřadu práce ČR
- **1. Příspěvek na živobytí**
  - Je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi, která pomáhá osobě či rodině při nedostatečném příjmu.
  - Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí.
- **2. Doplatek na bydlení**
  - řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení tam, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory.
- **3. Mimořádná okamžitá pomoc**
  - Je poskytována osobám, které se ocitnou v situacích, které je nutno bezodkladně řešit. Zákon stanoví šest takových situací (viz [zde](#))

# Státní sociální podpora

- je upravena zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
- Podle tohoto zákona se poskytují následující dávky:
- **Přídavek na dítě**
  - Přídavek na dítě je základní dlouhodobou dávkou poskytovanou rodinám s dětmi. Nárok mají rodiny s příjmem do 2,4násobku životního minima. Přídavek na dítě je poskytován ve třech výších podle věku dítěte.
- **Rodičovský příspěvek**
  - Nárok na rodičovský příspěvek má rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině, a to až do vyčerpání celkové částky 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku dítěte.
- **Příspěvek na bydlení**
  - přispívá na náklady na bydlení rodinám a jednotlivcům s nízkými příjmy (když 30% příjmů rodiny nestačí na pokrytí nákladů na bydlení)
- **Porodné**
  - přispívá na náklady související s narozením prvního dítěte. Výše porodného činí 13 000 Kč na první živě narozené dítě, další děti - 19 500 Kč.
- **Pohřebné**
  - Výše pohřebného je stanovena pevnou částkou 5 000 Kč.
- **Dávky pěstounské péče**
  - Od 1. ledna 2013 dávky pěstounské péče přestávají být dávkami státní sociální podpory
- Více web MPSV - odkaz [zde](#)

## Další podpory MPSV

- Více informací o podporách MPSV naleznete na webových stránkách zde:
- Rodina a ochrana práv dětí
- Práce a právo
- Důchodové pojištění
- Nemocenské pojištění
- Sociální pojištění
- Sociální služby
- Zdravotní postižení
- Zaměstnanost a úřad práce

# Nezaměstnanost

- **Trh práce** => střet nabídky práce (práceschopní lidé, zaměstnanci) a poptávky po práci (zaměstnavatelé) => cena práce
- **Nezaměstnanost** = nerovnováha mezi nabídkou (S) a poptávkou (D) na trhu práce = (převis S)
- **Míra nezaměstnanosti** = poměr *nezaměstnaných* k disponibilní pracovní síle (*zaměstnaní+nezaměstnaní*)
- **Nezaměstnaný** = osoba, která nemá zaměstnání a není „sebezaměstnána“, aktivně si hledá práci a je schopna do ní do určité doby nastoupit
- Vývoj nezaměstnanosti v ČR:  
<http://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/>

# Druhy nezaměstnanosti

## ■ Podle příčin vzniku nezaměstnanosti:

- **Frikční** = v důsledku fluktuace pracovníků mezi pracovními místy (určitou dobu trvá, než si lidé najde jinou práci s např. lepším platem, pracovním prostředím atd.- vzniká v důsledku nedokonalých informací, kdy lidé potřebují získat info o volných prac. místech, porovnávají alternativy atd.)
- **Sezonní** = v důsledku pravidelných výkyvů poptávky po práci v odvětvích závislejících na počasí a ročním období
- **Strukturální** = v důsledku nesouladu mezi nabídkou práce a poptávkou po práci na trhu práce (např. nesoulad mezi S a D v rámci určitých profesí či oblastí)
- **Cyklická** = vzniká v důsledku cyklického vývoje ekonomiky

## ■ Podle délky trvání nezaměstnanosti:

- **Krátkodobá** => týdny až měsíce
- **Dlouhodobá** => déle než 6 nebo 12 měsíců
  - Velkým problémem je právě dlouhodobá nezaměstnanost.



# Nezaměstnanost

- Ministerstvo práce a sociálních věcí; úřady práce
- Prevence a řešení ekonomických a sociálních problémů spojených s nezaměstnaností je součástí **politiky zaměstnanosti**, která spadá do systému záchranné sociální sítě.
  - **Pasivní politika zaměstnanosti**
  - (stanovení a vyplácení podpory v nezaměstnanosti)
  - **Aktivní politika zaměstnanosti**
  - (podpora veřejně prospěšných prací, zřizování společensky účelných prac. míst, rekvalifikace, absolventská a praktikantská míst, chráněné dílky a pracoviště pro osoby se zdravotním postižením atd.)
- **Následky** dlouhodobé nezaměstnanosti mohou být značné: ztráta zaměstnání => ztráta příjmů => nedostatek financí => zadlužení se, což ale není schopen dlužník splácet => dluhová past (více viz ZADLUŽOVÁNÍ) => hmotná nouze => odkázání na pomoc státu
- Nezaměstnanost kvůli nevyhovujícímu vzdělání, nízké kvalifikaci, nedostatečné motivaci, snížené mobilitě či omezené flexibilitě.
- **ŘEŠENÍ: aktivně sám hledat nové zaměstnání, rekvalifikace, přizpůsobení se, usilovat o zvýšení příjmu vlastním přičiněním a prací (nespoléhat na sociální dávky!)**



# Zadlužování

- Velkým problémem je **zadlužování** domácností a případná **exekuce** nebo vyhlášení **bankrotu**.
- Lidé jsou obklopeni mnoha nabídkami „*výhodných*“ krátkodobých (spotřebních úvěrů) i dlouhodobých **půjček** a **hypoték**.
- Nebezpečné jsou i **kreditní karty**, jež umožňují jejich vlastníkům se dostat do záporných čísel často bez uvědomění si, že je to ve skutečnosti úvěr, která je vysoce úročena.
- Pod tlakem okolního tržního prostředí (široké nabídky zboží a **lákové reklamy**) jsou spotřebitelé pobízeni k **nákupu** věcí (spotřebního zboží), které ve skutečnosti ani **nepotřebují**.
- Domácnosti s *nízkými příjmy* často řeší pomocí **půjčky** (spotřebitelského úvěru) určitou okamžitou potřebu (nákup pračky, ledničky), kdy se úvěr nebo **splátkový prodej** jeví jako nejjednodušší řešení.
- *Nižší střední vrstva* zase nechce být považována za chudé a **žijí si nad své poměry**, proto také podléhá reklamám na „výhodné půjčky“.
- *Mladá generace* často **předstírá vyšší materiální postavení**, než které si může reálně finančně dovolit.
- I proto se ve **finanční tísní** ocitnou i právě relativně bohatší lidé

# Zadlužování

- **Dluhová past**, kdy se lidé nejprve zadluží (obvykle nadměrně, neuváženě a nezodpovědně) a potom *nejsou schopni* své dluhy *splácet* (nemají dostatek peněz či majetku na splacení), splátky následně řeší dalšími dluhy.
- Vlivem moderního životního stylu lidé vesměs **žijí na dluh** a půjčují si na cokoli, od vysněného bydlení a vybavení domácnosti přes nové auto a vysněnou dovolenou až po spotřební elektroniku apod.
- **Vidina okamžitého zlepšení životní úrovně** pomocí rychlé půjčky je příliš lákavá.
- **Dlužník** se však vystavuje značnému riziku - **trvalého předlužení**, jež obvykle vyvolá další problémy zhoršující už tak tíživou životní situaci.
- Nesplacení půjček a úvěrů může vést k **zastavení a prodeji majetku** či k **exekuci** majetku a dosažených příjmů (mzdy, platu).
- Nedostatek financí => pokles životní úrovně => další půjčka s vysokým úrokem => **prohloubení zadlužení** => marné splácení neustále narůstajících dluhů => neúnosná životní situace => scestí závislostí (gamblerství, omamné látky) a kriminality => ztráta práce, rodiny, přátel => **okraj společnosti** => **hmotná nouze** => odkázání na sociální dávky
- **ŘEŠENÍ : nezadlužovat se!!! Půjčit si jen tolik, kolik budeme schopni splácet i za nejhoršího scénáře!!! Nepůjčovat si na zboží krátkodobé spotřeby!!!**

## Lichva

- Dle práva je za lichvu považováno účtování nepřiměřeně vysokých úroků, i když skutková podstata tohoto trestného činu je mnohem širší
- **Příklad:** Věřitel půjčí peníze bez jakékoliv záruky sociálně slabému jedinci, jež ani není třeba schopen dluh splatit během svého života. Věřitel tak může získat nárok na uhrazení dluhu i z jeho sociálních dávek! Původní dluh neustále narůstá o penále z neplacení až třeba převýší původní půjčku!
- Mnoho poskytovatelů úvěru profituje právě ze sankčních mechanismů (nastavení sankcí z neplnění), kdy spotřebitel svůj dluh řádně nesplácí.
- Smluvní podmínky jsou obvykle dlouhé, malým písmem se spoustou odborných termínů a zkratk, jež přispívají ke zmatení spotřebitele.
- Pozor především na podmínky *náležitosti splátek* (forma, údaje a termín uhrazení), *sankce* (smluvní pokuty, úroky z prodlení), *institut rozhodčí doložky* (kdo bude řešit případné spory x nezávislost rozhodce), *blancosměnka* (při podpisu smlouvy pozor na podepsání věřiteli *nevyplněné směnky* bez částky a data, jež si může potom věřitel sám doplnit a žalovat dlužníka za nezaplacení směnky, protože *směnečné řízení je více formalizováno* a dlužník je tak v horší pozici oproti klasickému sporu, např. nepodá-li dlužník námitky do 3 dnů od doručení „směnečního platebního rozkazu“, automaticky spor prohrává).
- **ŘEŠENÍ: pořádně si přečíst smlouvu!!! Neuzavírat „pochybné,, obchody!!!**

# Neplatičství

- **Následky** neplacení nájemného, energií a služeb souvisejících s bydlením: vystěhování z bytu/domu => snížení životní úrovně
- **Důvody:**
  - Neschopnost uhradit vysoké nedoplatky energií
  - Nečekané výdaje domácnosti
  - Závislost člena domácnosti na návykových látkách (alkoholik, narkoman) či gamblersství
  - Neschopnosti racionálně hospodařit (příčinou obvykle apatie vyvolaná bezvýchodnou životní situací)
  - nákup drahých nepotřebných věcí => zadlužení
- **ŘEŠENÍ:**
- **předcházení nezaplacení:** promyslet si měsíční a dlouhodobé výdaje vzhledem k nájmu, **odložit si nájemné pro případ potřeby;**
- v případě nouze - obě strany se dohodnout na **splátkovém kalendáři** umožňující postupné uhrazení dluhu na nájmem podle dohodnutého harmonogramu nebo vyjednat tzv. **institut zvláštního příjemce pro výplatu sociálních dávek**, který umožňuje převedení části nebo celé sociální dávky na účet jiného subjektu (pronajímatele bytu) - třeba jako prevence či zabránění narůstání dluhu

# Závěr

## ■ NEZAMĚSTNANOST

- **ŘEŠENÍ: aktivně sám hledat nové zaměstnání, rekvalifikace, přizpůsobení se, usilovat o zvýšení příjmu vlastním přičiněním a prací (nespoléhat na sociální dávky!)**

## ■ ZADLUŽOVÁNÍ

- **ŘEŠENÍ : ne zadlužovat se!!! Půjčit si jen tolik, kolik budeme schopni splácet i za nejhoršího scénáře!!! Nepůjčovat si na zboží krátkodobé spotřeby!!!**

## ■ LICHVA

- **ŘEŠENÍ: pořádně si přečíst smlouvu!!! Neuzavírat „pochybné,, obchody!!!**

## ■ NEPLATIČTSTVÍ

- **ŘEŠENÍ: předcházení nezaplacení: promyslet si měsíční a dlouhodobé výdaje vzhledem k nájmu, odložit si nájemné pro případ potřeby;**
- **v případě nouze - obě strany se dohodnout na splátkovém kalendáři umožňující postupné uhrazení dluhu na nájemném podle dohodnutého harmonogramu nebo vyjednat tzv. institut zvláštního příjemce pro výplatu sociálních dávek, který umožňuje převedení části nebo celé sociální dávky na účet jiného subjektu (pronajímatele bytu) - třeba jako prevence či zabránění narůstání dluhu**

## Zdroje

- DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2011, xix, 312 s. ISBN 9788074000089.
- NOVESKÝ, Ivan. *Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modulů finanční gramotnosti*. 1. vyd. Praha: Cofet, 2009, 448 s. ISBN 9788025442074.
- <http://www.mpsv.cz/cs/>
- <http://www.kurzy.cz/makroekonomika/nezamestnanost/>